

Михайло Смокович

доктор юридичних наук,
заслужений юрист України,
Голова Касаційного адміністративного суду
у складі Верховного Суду
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1710-4044>
smokovichm@ukr.net

УДК 347.994 (477)

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА ПРАВОСУДДЯ ЯК ГАРАНТІЯ БЕЗПЕКИ СУДДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

АНОТАЦІЯ. В Україні, як і в будь-якій демократичній державі, визнаються конституційні права і свободи. Держава гарантує їх дієвий захист. Одним із найважливіших видів такого захисту є судовий. Конституція України гарантує кожному судовий захист прав у межах конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства України, тому спеціалізоване судочинство здійснюється за відповідними процесуальними правилами-алгоритмами. Національне законодавство визначило, що правосуддя як вид державної діяльності має здійснюватися повсякчас, тобто безперервно, безупинно, постійно. Право на судовий захист за змістом ч. 2 ст. 64 Конституції України не може бути обмежено, навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Отже, непохитна стабільність здійснення правосуддя має бути безапеляційно забезпечена державою, навіть у таких нестандартних умовах, як війна чи стихійне лихо.

Імперативна детермінантність забезпечення судового захисту прав і свобод людини та громадянина, з одного боку, зумовлена тим, що за Конституцією України саме 'людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави' (ст. 3), а з другого – тим, що "юрисдикція" національного суду не змінюється залежно від того, який правовий режим – мирний чи військовий – діє у державі. Отже, повнота функціональної правомочності будь-якого суду національної системи судоустрою є безапеляційною, юрисдикція суддів "поширюється на будь-який юридичний спір", незалежно від тих чи тих форс-мажорних обставин.

З огляду на це маємо правовий антагонізм, де-юре, здійснення правосуддя в державі має бути безперервним на всій території незалежно від будь-яких форс-мажорних обставин, де-факто – нерідко здійснення правосуддя в умовах війни унеможливлено через відсутність критично мінімально прийнятних для цього умов (приміщення, техніка, комунікаційний зв'язок тощо). Крім того, надважливим є питання безпеки як учасників судового процесу, так і суддів, працівників апарату судів, завдяки функціональній діяльності яких уможливується цей процес тощо. За таких обставин актуалізується питання щодо забезпечення "належних" і "безпечних" умов праці, визначених і гарантованих Конституцією України (частини 1, 4 ст. 43).

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що в доктрині права фактично відсутні наукові дослідження, предметом правового аналізу яких є питання дистанційної форми роботи суддівського корпусу. Окремі міркування з цього питання висловила Рада суддів України, проте Парламент України фактично відмежувався від прямого вирішення цього питання через внесення змін до процесуального законодавства України. Відтак, з огляду на обширність територій, на яких ведуться чи уже велися воєнні дії в Україні, значні руйнування інфраструктурного та житлового фонду цих територій, та пов'язаного з цим вимушеного переміщення безпрецедентно великої кількості громадян України у більш безпечні місця проживання, особливо актуальним є питання запровадження дистанційної форми роботи для тих, хто працює в державному секторі. До таких категорій осіб належать і судді. Зважаючи на процесуальну специфіку здійснення правосуддя, особливо гострим в умовах війни, є питання щодо можливості і правомірності дистанційної форми роботи суддів.

Мета статті полягає у пошуку оптимального процесуального формату здійснення правосуддя в державі, який був би об'єктивно і максимально адаптивно прийнятним у форс-мажорних умовах, зокрема воєнного та надзвичайного стану.

У процесі дослідження вивчено та проаналізовано предметну нормативно-правову базу щодо правомірності запровадження дистанційної форми роботи в державному секторі України, а також використано методи тлумачення, аналізу, порівняння, системний і прогностичний методи, завдяки чому досягнуто мети цієї наукової розвідки.

Результати дослідження свідчать, що дистанційний формат правосуддя потрібно розуміти не як особистий чи професійний привілей суддів, а як вимушений крок, спрямований на безперервне виконання функцій і завдань держави у сфері правосуддя в умовах війни, необхідний для забезпечення безпеки учасників судового процесу, суддів, працівників апарату суду тощо.

У контексті викладу підсумкових узагальнень публікації: а) запропоновано авторське визначення поняття “судовий процес” як комплексне правове явище, висхідні вимоги щодо практичної реалізації якого визначені нормами Конституції і законів України засобом поєднання різних логічно-послідовних процедур при збереженні певної традиційно-усталеної церемоніальності його здійснення; б) обґрунтовано, що дистанційна форма правосуддя в Україні є прийнятною та об'єктивно необхідною, тому що такий формат правосуддя забезпечує, з одного боку, безпеку учасників судового процесу, суддів, працівників апарату суду, а з другого – безперервність судового процесу, об'єктивовану кризь призму непорушності правил судового процесу. Це означає, що дистанційна форма роботи суддівського корпусу не може виходити за рамки правил судового процесу, процесуально значущі дії суддів не можуть порушувати процесуальний закон, лише забезпечувати правомірну реалізацію його положень, тому суддівський корпус у рамках дистанційної форми правосуддя нині може вирішити обмежений спектр процесуальних питань; в) інститут письмового провадження адміністративної справи або окремого процесуального питання має бути істотно розширено, він не шкодить якості та належності правосуддя, сторонам судового процесу і є прийнятним для організації роботи суддівського корпусу, працівників апарату судів України як в умовах воєнного та надзвичайного стану, так і поза його дією.

Ключові слова: судовий процес; правосуддя; адміністративне судочинство; дистанційна форма правосуддя.

Мета дослідження полягає у пошуку оптимального процесуального формату здійснення правосуддя в державі, який був би об'єктивно і максимально адаптивно прийнятним у форс-мажорних умовах, зокрема воєнного та надзвичайного стану.

На перший погляд введення воєнного стану де-юре не впливає на процес правосуддя в Україні. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України¹, в умовах правового режиму воєнного стану, відповідно до вимог ч. 2 ст. 12² Закону України “Про правовий режим воєнного стану” не можуть бути обмежені. Крім того, згідно з ч. 2 ст. 26 цього Закону в умовах воєнного стану “скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється”².

Проте де-факто здійснення правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану, особливо на території бойових дій, на тимчасово окупованих територіях не лише суттєво ускладнено, а й здебільшого унеможливлено. Так, за даними Державної судової адміністрації, в Україні за період російсько-української війни в різний час 20–21 % апеляційних і місцевих судів не здійснюють (або не здійснювали) правосуддя, близько 10 % судів перебувають на тимчасово непідконтрольних територіях. Крім того, майже 7 % приміщень судів зруйновано, що робить їх непридатними для здійснення правосуддя. Отже, правосуддя в Україні може здійснюватися лише з урахуванням об'єктивних умов, зумовлених воєнними діями та їх негативними наслідками.

Правосуддя в Україні здійснюють судді (ст. 127 Конституції України), які відповідно до вимог ст. 140 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”³ “перебувають під особливим захистом держави”. Особливість конституційно-правового статусу суддів в Україні, як і безперервність здійснення ними правосуддя, зобов'язують державу виконувати свої конституційно визначені функції щодо забезпечення особистої безпеки суддів безвідносно до будь-яких форс-мажорних обставин.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) вказав на особливу важливість принципу “належного урядування”, відповідно до якого в разі, коли йдеться про питання загального інтересу, держава через свої владні інститути повинна діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб⁴. Це означає, що державні органи зобов'язані оперативно реагувати на ту ситуацію, за якої окремі суди системи судоустрою Украї-

¹ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 05.03.2022)

² Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>> (дата звернення: 05.03.2022).

³ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>> (дата звернення: 05.03.2022).

⁴ Megadat.com SRL v. Moldova. App. No. 21151/04. 08.04.2008 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85732>> (accessed: 05.03.2022).

ни, зокрема й адміністративні, потрапили в зону військових дій, окупації, що ускладнило і навіть тимчасово унеможливило їхню роботу.

Проте постає запитання: у який спосіб державні органи зобов'язані оперативно реагувати на ту ситуацію, яка склалася в Україні під час війни? Обґрунтовуючи відповідь на поставлене запитання, передусім маємо виходити з того, що кожен такий орган зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, тобто діяти в імперативній відповідності до змісту та обсягу власних державно-владних повноважень у межах нормативно визначеного предмета відання та відповідно до об'єктивних потреб держави і суспільства. Так, Верховна Рада України як єдиний законодавчий орган має зважати на те, що судді, здійснюючи правосуддя, реалізують своє конституційне право на працю. Практична реалізація ними такого права в умовах режиму воєнного та надзвичайного стану потребує від Парламенту відповідного законодавчого забезпечення, норми якого були б “процесуально чутливими” до винятково загрозливих суспільних викликів, зумовлених війною, військовими злочинами тощо. Це покладає на Верховну Раду України конституційний обов'язок щодо вироблення “дієздатних” і “життєздатних” процесуальних алгоритмів з метою забезпечення реалізації права суддів на працю в умовах воєнного та надзвичайного стану, а кожного позивача – на гарантований судовий захист у цих умовах.

Аналіз національного законодавства вказує на половинчасті кроки Парламенту України щодо правового регулювання питань, пов'язаних із забезпеченням здійснення правосуддя в Україні в умовах війни. Так, правильним є крок законодавця щодо ухвалення ним законів України “Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ щодо визначення територіальної підсудності судових справ”⁵, “Про внесення змін до розділу XII ‘Прикінцеві та перехідні положення’ Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя”⁶ тощо, завдяки яким здійснення, до прикладу, такого виду державної діяльності, як правосуддя, не було заблоковано чи унеможливлено на територіях, що перебувають (перебували) у зоні військових дій чи тимчасової окупації. Ці законодавчі новели воєнного часу уможливили здійснення за розпорядженням голови Верховного Суду зміну підсудності справ із суду, де припинено

⁵ Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 3 березня 2022 р. № 2112-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>> (дата звернення: 05.03.2022).

⁶ Про внесення змін до розділу XII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2128-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#Text>> (дата звернення: 05.03.2022).

здійснення процесуальних функцій, до іншого визначеного суду. За час війни у 20 % судів системи судоустрою України змінена підсудність. Такий крок законодавця в частині розширення повноважень голови Верховного Суду щодо зміни ним підсудності справ є вимушеним, але він є конструктивним в умовах, що склалися.

Водночас є й інший надважливий аспект здійснення правосуддя в умовах воєнного стану – це безпека учасників судового процесу, суддів і працівників апарату судів. Прикро констатувати, що національний законодавець навесні 2022 р. необґрунтовано відмовився продовжити роботу над фактично підготовленим комплексним законопроектом про внесення змін до процесуальних кодексів судочинства України (щодо функціонування судочинства в умовах надзвичайного чи воєнного стану), зокрема й проектом закону про зміни і доповнення до Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України)⁷ тощо.

Дійсно, Парламент України не зважив на те, що він, як законодавчий орган державної влади, зобов'язаний був унормувати адаптивні внутрішні процедури у сфері судочинства, які покликані мінімізувати необґрунтовані суб'єктні ризики при здійсненні правосуддя в умовах війни. Така вимога щодо повноти законодавчого унормування, зокрема й судового процесу, з метою мінімізації ризику помилок державних органів є релевантною усталеній практиці ЄСПЛ⁸.

Нині дискусійним залишається питання щодо правомірності/неправомірності дистанційної форми роботи суддів у період воєнного або надзвичайного стану. З одного боку, судовий процес має свій законодавчо визначений формат, що підтверджується таким:

1) основні засади судочинства, зокрема й процесуальні (до прикладу, гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін і свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, визначені ч. 2 ст. 129 Конституції України;

2) правосуддя є особливою формою діяльності, що здійснюється судом (суддями), від імені держави у формі судових засідань;

3) правосуддя в Україні за ч. 1 ст. 5 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” здійснюється “відповідно до визначених законом процедур судочинства”;

4) судові засідання за ч. 8 ст. 11 названого вище Закону проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судо-

⁷ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>> (дата звернення: 05.03.2022).

⁸ *Lelas v. Croatia*. App. No(s). 55555/08. 20 May 2010 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98827>> (accessed: 05.03.2022).

вого процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки тощо.

Наведене та інше свідчать, що судовий процес є комплексним правовим явищем, висхідні вимоги щодо практичної реалізації якого визначені нормами Конституції і законів України засобом поєднання різних логічно-послідовних процедур при збереженні певної традиційно-усталеної церемоніальності його здійснення. До прикладу, суддя здійснює судочинство в мантії та з нагрудним знаком тощо. Ці символи додатково посвідчують здійснення суддею державної діяльності.

З другого боку, міжнародна і закордонна практика свідчать, що судовий процес, незважаючи на його законодавче унормування, поступово спрощується, а процесуальний формат здійснення правосуддя є змішаним (очно-дистанційним). Висхідною об'єктивною передумовою такого спрощення стала пандемія COVID-2019. Водночас активний розвиток ІТ та електронних технологій уможлиблює дистанційний формат роботи суддів та працівників суду. Сьогодні для низки міжнародних організацій, зокрема й судів, через застосування протиепідеміологічних заходів, пов'язаних із пандемією COVID-2019, дистанційний формат роботи є прийнятним і доцільним.

У судовій гілці влади України дистанційний формат роботи суддів також дістає своє підтвердження. Так, орган конституційної юрисдикції за розпорядженням голови Конституційного Суду України (далі – КСУ) № 25/01/2021-ОД з 20 березня до 9 квітня 2021 р. здійснював виконання своїх повноважень у дистанційному режимі. За таких обставин судді КСУ здійснювали підготовку матеріалів справ до розгляду на засіданнях, пленарних засіданнях сенатів та Великої Палати Суду, зокрема: забезпечували підготовку проектів ухвал та рішень у конституційному провадженні справ, продовжували працювати в засіданнях колегій та комісій КСУ, брали участь у науково-практичних заходах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів тощо⁹.

Звичайно, дистанційний формат роботи суддів КСУ охоплює не всі види його функціональної роботи. Це, до прикладу: пленарні засідання Великої палати та Сенату щодо відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними клопотаннями тощо. Проте дистанційний формат роботи суддів КСУ абсолютно є виправданим і прийнятним у разі форс-мажорних обставин, оскільки забезпечує не лише деблокацію його роботи у разі пандемії, дії воєнного чи надзвичайного стану, а й сприяє ухваленню ним рішень, наданню

⁹ 'Судді КСУ перейшли на дистанційний режим роботи: питання порядків денних відкладено' (Юридична практика, 24.03.2021) <<https://pravo.ua/suddi-ksu-pereishly-na-dystantsiyniy-rezhym-roboty-pitannya-poriadkiv-dennykh-vidkladeno>> (дата звернення: 03.03.2022).

висновків, постановленню ухвал та/чи виданню забезпечувальних наказів у розумні строки.

Інший приклад – 7 червня 2021 р. зборами суддів Донецького окружного адміністративного суду у зв'язку з пандемією COVID-2019 було прийнято рішення щодо дистанційної організації свого робочого розпорядку¹⁰, завдяки чому не була припинена робота із матеріалами судових справ, що, зрештою, сприяло здійсненню правосуддя та вирішенню судових справ.

Такий підхід органів судової влади не виключає, а скоріш обумовлює доцільність спрощення судового процесу. Проте таке спрощення має бути оптимальним, оскільки судовий процес є незмінним уособленням правосуддя як виключної діяльності держави та/або міжнародних судових органів тощо.

Автор цієї публікації обстоює домірну можливість запровадження дистанційної форми роботи суддів у здійсненні ними правосуддя.

Такі міркування ґрунтуються на об'єктивній основі.

По-перше, Україна, підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу, зобов'язана не лише ментально сприймати розвиток цифрового соціуму, хмарних технологій, ІТ-інфраструктури, а й активно запроваджувати їх у сфері публічного адміністрування, господарювання, судочинства тощо. Поза межами розвитку й активного запровадження комплексних цифрових технологій у власну політичну, економічну, соціальну, управлінську, культурно-освітню “інфраструктуру” жодна держава не може бути успішною і конкурентно стійкою в сучасному цивілізаційному світі. Ці технології є важливими й для правосуддя.

По-друге, Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021 затверджено важливий програмний документ у сфері судової влади. Це “Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки”¹¹, що визначила основні засади та напрями сталого функціонування та розвитку системи правосуддя. З-поміж основних завдань, вирішення яких ставить своєю ціллю означена Стратегія, є такі: досягнення належного рівня впровадження цифрових технологій у здійсненні правосуддя; подолання надмірної тривалості розгляду справ у судах; вирішення питання щодо зарегульованості судового процесу; зменшення не виправдано широкого застосування колегіальності у судах нижчих інстанцій, тощо. Вирішення усіх цих організаційно-процесуаль-

¹⁰ Вячеслав Хрипун, ‘Рада суддів України ознайомиться з організацією роботи суддів Донецького окружного адміністративного суду’ (*Судово-юридична газета*, 25.06.2021) <<https://sud.ua/ru/news/publication/206120-rada-suddiv-ukrayini-oznayomitsya-z-organizatsiyeyu-roboti-suddiv-donetskogo-okruzhnogo-administrativnogo-sudu>> (дата звернення: 03.03.2022).

¹¹ Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>> (дата звернення: 05.03.2022).

них та інформаційно-технологічних питань у своїй єдності покликані вирішити базове завдання – подолати будь-які перешкоди в доступі до правосуддя.

По-третє, у національній системі законодавства немає жодного правового акта, положення якого забороняли б суддям застосовувати в межах судового процесу дистанційну форму правосуддя, зокрема й в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Використання “дистанційного” формату правосуддя окремими суддями, судами потрібно розуміти не як особистий чи професійний привілей суддів, а як вимушений крок, спрямований на безперервне виконання функцій і завдань держави у сфері правосуддя в умовах війни, необхідний для забезпечення безпеки учасників судового процесу, суддів, працівників апарату суду.

По-четверте, аналіз профільного законодавства свідчить, що дистанційна форма правосуддя має право на “життя”, проте її процедурно-змістовний формат, навіть у таких нестандартних умовах, як воєнний чи надзвичайний стан, має укладатися у рамки спеціалізованого судового процесу.

Так, Закон України “Про правовий режим воєнного стану” зобов’язує “суди, органи та установи системи правосуддя” в умовах правового режиму воєнного стану діяти ‘виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України’ (ч. 1 ст. 12²)¹². Отже, законність в організації діяльності суддів і судових інституцій під час дії правового режиму воєнного стану є важливою імперативною вимогою забезпечення правосуддя як важливої форми державного захисту прав і свобод людини та громадянина.

По-п’яте, під час дії правового режиму воєнного та надзвичайного стану, що нерідко зумовлюють відсутність мінімально прийнятних умов для звичної і безпечної роботи чималої кількості суддів, судів системи судоустрою України, дистанційна форма правосуддя є найбільш виправданою і прийнятною, оскільки перешкоди матеріально-технічного характеру не можуть бути на заваді виконанню державою своєї виключної діяльності у сфері правосуддя.

Отже, у питанні щодо застосування дистанційної форми роботи суддів у судовому процесі мають домірно поєднуватися, з одного боку, безпека учасників судового процесу, суддів, працівників апарату суду, а з другого – безперервність судового процесу, об’єктивована крізь призму непорушності правил судового процесу. Це означає, що: а) дистанційна форма роботи суддівського корпусу не може виходити за рамки правил судового процесу. Дії суддів не можуть порушувати процесуальний та й інший закони, лише забезпечувати правомірну реалізацію їх положень; б) у рамках дистанційної форми роботи суддівського корпусу

¹² Про правовий режим воєнного стану (н 2).

може бути вирішено лише певні процедурні питання. Ними, до прикладу, є відкриття справи, письмове провадження судової справи тощо.

Загалом письмове провадження означає розгляд і вирішення адміністративної справи або окремого процесуального питання в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без повідомлення та/або виклику учасників справи та проведення судового засідання на підставі матеріалів справи у випадках, встановлених КАС України (п. 10 ч. 1 ст. 4).

З огляду на сутність цього процесуального правила, письмова форма провадження адміністративного судочинства полягає у дослідженні судом наявних у справі матеріалів та ухваленні на їх основі відповідного судового рішення у певній справі без проведення класичного судового засідання.

Перевагами письмової форми судового провадження і вирішення адміністративної справи є:

а) неможливість затягування судового процесу через зловживання сторонами своїми процесуальними правами, зокрема: неспрацювання інституту відкладення судового засідання у зв'язку, до прикладу, із неявкою сторони у судове засідання;

б) дбайливе використання сторонами судового процесу свого робочого та/чи вільного часу, що пов'язано з відсутністю вимоги бути присутнім на судовому засіданні;

в) не усний, а письмовий формат заяв, звернень, пояснень та інших клопотань, що подаються сторонами до суду, створює комфортні умови для їх попереднього і виваженого обмірковування, посилення власної аргументації через цитування предметного законодавства, наведення заздалегідь підібраної правової позиції (позицій) суду з національної чи міжнародної практики тощо;

г) виведення сторін судового процесу зі стресового становища, що фактично завжди має місце у режимі реального судового засідання, під час якого сторони зобов'язанні без зволікання конструктивно реагувати на щойно озвучені доводи іншої сторони, наводити контраргументи, спростовувати правомірність дій чи бездіяльності іншої сторони, вміти оперувати нормами матеріального і процесуального права;

г) скорочення терміну розгляду справ, що визначено положеннями ст. 263 КАС України.

Важливим аспектом письмової форми судового провадження і вирішення адміністративної справи є її юридична рівність (ідентичність) усній формі цього провадження. Для адміністративного суду немає значення сама форма (письмова чи/або усна) доводів і доказів, лише їхній зміст, що впливає на результат судового процесу.

Наведене вище у логічній сув'язі із сучасними мілітаристськими викликами та наслідками війни в Україні, потребою активного розвитку

е-судових та урахуванням можливостей ІТ-технологій свідчить, що інститут письмового провадження адміністративної справи або окремого процесуального питання має бути істотно розширено. Такий підхід не шкодить якості та належності правосуддя, сторонам судового процесу і є прийнятним для організації роботи суддівського корпусу, працівників апарату судів України як в умовах воєнного та надзвичайного стану, так і поза його дію. Це підтверджує висновок, що питома вага судових справ, розгляд і вирішення яких здійснюється судами адміністративної юстиції, має бути розширено завдяки внесенню відповідних змін до КАС України з визначенням переліку категорій таких справ.

Дистанційна форма правосуддя у період воєнного чи надзвичайного стану є можливою і виправданою, проте цей вид державної діяльності має здійснюватися не лише на міцному нормативно-правовому, а й потужному матеріально-технологічному фундаменті.

Ідеться передусім про спеціальну комунікаційно-інформаційну систему із забезпеченням її посиленого захисту, необхідну для внутрішнього електронного спілкування суддівського корпусу в рамках дистанційного правосуддя, доступ до якої має бути персонально-лімітованим із технічною можливістю передачі прийнятих судом рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень України. Інший можливий варіант забезпечення дистанційної форми правосуддя – “оцифрування” матеріалів судових справ, тобто формування електронних копій судових справ і матеріалів, які складатимуть зміст “евакуаційних пакетів”, з якими віддалено можуть працювати судді на іншому облаштованому робочому місці.

Низка інших питань в аспекті запровадження дистанційної форми правосуддя не є визначальними чи критичними. До прикладу, що стосується таємниці нарадчої кімнати, то судді використовують це приміщення фактично лише для обміну правовими позиціями у судовій справі, тому використання спеціальної комунікаційно-інформаційної системи вирішує це питання. У разі здійснення правосуддя одноособово суддею необхідність у нарадчій кімнаті є не визначальною, не абсолютною.

Висновки. Резюмуючи наведене вище, доходимо таких узагальнень.

Судовий процес є комплексним правовим явищем, висхідні вимоги щодо практичної реалізації якого визначені нормами Конституції і законів України засобом поєднання різних логічно-послідовних процедур при збереженні певної традиційно-усталеної церемоніальності його здійснення.

Дистанційна форма правосуддя в Україні має право на “життя”, тому що такий формат правосуддя уможлиблює, з одного боку, безпеку учасників судового процесу, суддів, працівників апарату суду, а з другого – безперервність судового процесу, об’єктивовану крізь призму непо-

рушності правил судового процесу. Це означає, що дистанційна форма роботи суддівського корпусу не може виходити за рамки правил судового процесу, процесуально значущі дії суддів не можуть порушувати процесуальний та інший закон, лише забезпечувати правомірну реалізацію їх положень. Тому суддівський корпус у рамках дистанційної форми правосуддя нині може вирішити обмежений спектр процесуальних питань.

Інститут письмового провадження адміністративної справи або окремого процесуального питання має бути істотно розширено, він не шкодить якості та належності правосуддя, сторонам судового процесу і є прийнятним для організації роботи суддівського корпусу, працівників апарату судів України як в умовах воєнного та надзвичайного стану, так і поза його дією.

REFERENCES

Bibliography

Websites

1. 'Rada suddiv Ukrainy oznayomytsia z orhanizatsiieiu roboty suddiv Donetskoho okruzhnogo administratyvnoho sudu' (*Sudovo-yurydychna hazeta*, 25.06.2021) <<https://sud.ua/ru/news/publication/206120-rada-suddiv-ukrayini-oznayomitsya-z-organizatsiyeyu-roboti-suddiv-donetskogo-okruzhnogo-administrativnogo-sudu>> (accessed: 05.03.2022) (in Ukrainian).
2. 'Suddi KSU pereyshly na dystantsiyni rezhym roboty: pytannia poriadkiv dennikh vidkladeni' (*Yurydychna praktyka*, 24.03.2021) <<https://pravo.ua/suddi-ksu-pereishly-na-dystantsiyni-rezhym-roboty-pytannia-poriadkiv-dennykh-vidkladeni>> (accessed: 05.03.2022) (in Ukrainian).

Mikhailo Smokovych

DISTANCE FORM OF JUSTICE

AS A GUARANTEE OF SECURITY OF JUDGES DURING MARTIAL LAW

ABSTRACT. In Ukraine, as in any democratic state, constitutional rights and freedoms are recognized. The state guarantees their effective protection. One of the most important types of such protection is judicial. The Constitution of Ukraine guarantees everyone judicial protection of rights within the constitutional, administrative, civil, commercial and criminal proceedings of Ukraine, so specialized proceedings are carried out according to the relevant procedural rules-algorithms.

National legislation stipulates that justice as a state activity must be administered at all times, that is continuously, constantly. The right to judicial protection within the meaning of part two of Article 64 of the Constitution of Ukraine may not be restricted, even in conditions of martial law or state of emergency. Thus, the unshakable stability of the administration of justice must be ensured without appeal by the state, even in such non-standard conditions as war or natural disaster.

The imperative determinism of ensuring judicial protection of human and civil rights and freedoms, on the one hand, is due to the fact that according to the Constitution of Ukraine “man, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized in Ukraine as the highest social value; human rights and freedoms and their guarantees determine the content and direction of the state; the establishment and protection of human rights and freedoms is the main duty of the state” (Article 3), and on the other hand, the “jurisdiction” of the national court does not change depending on which legal regime – peaceful or military – operates in the state. Thus, the full functional competence of any court of the national judicial system is indisputable, the jurisdiction of judges “extends to any legal dispute”, regardless of any force majeure.

Given this, we have legal antagonism, de jure, the administration of justice in the state must be continuous throughout the state, regardless of any force majeure, de facto – often the administration of justice in wartime is impossible due to lack of critically minimum acceptable conditions for this (premises, equipment, communication etc.).

In addition, the issue of security of both participants as for the trial and judges, court staff, due to whose functional activities this process is made possible, etc. is of paramount importance. In such circumstances, the issue of ensuring “proper” and “safe” working conditions, defined and guaranteed by the Constitution of Ukraine (parts 1, 4 of Article 43) is relevant.

Analysis of recent research and publications shows that in the doctrine of law there are virtually no scientific studies, the subject of legal analysis of which is the issue of distance learning of judges. Some views on this issue were expressed by the Council of Judges of Ukraine, but the Parliament of Ukraine in fact distanced itself from the direct solution of this issue by amending the procedural legislation of Ukraine. Therefore, given the large areas where hostilities are taking place or have already taken place in Ukraine, significant destruction of the infrastructure and housing stock of these territories, and the related forced relocation of an unprecedented number of Ukrainian citizens to safer places, is particularly relevant the issue of introducing remote work for those working in the public sector. Such categories of persons include judges. Given the procedural specifics of the administration of justice, especially acute in wartime, there are questions about the possibility and legitimacy of the remote form of work of judges.

The purpose of this publication is to find the optimal procedural format for the administration of justice in the state, which would be objectively and as adaptively acceptable in force majeure, including martial law and state of emergency.

In the process of research the subject normative-legal base on legality of introduction of remote form of work in the public sector of Ukraine is studied and analyzed, and also methods of interpretation, analysis, comparison, system and prognostic methods are used, thanks this to purpose of this scientific article is reached.

The results of exploration show that the remote format of justice should be understood not as a personal or professional privilege of judges, but as a forced step aimed at continuous performance of functions and tasks of the state in the field of justice in war, necessary to ensure security court etc.

In the context of presenting the final generalizations of the publication:

a) the author’s definition of “judicial process” as a complex legal phenomenon is proposed, the ascending requirements for its practical implementation are determined by

Михайло Смокович

the Constitution and laws of Ukraine by a combination of different logical and consistent procedures while maintaining a certain traditional ceremony of its implementation;

b) it is substantiated that the remote form of justice in Ukraine is acceptable and objectively necessary, because such a format of justice ensures, on the one hand, the security of participants in the trial, judges, court staff, and on the other – the continuity of the trial activated through the prism of the inviolability of the rules of procedure. This means that the remote form of the judiciary cannot go beyond the rules of the trial, procedurally significant actions of judges can not violate procedural law, only to ensure the proper implementation of its provisions, so the judiciary in the remote form of justice can now resolve a limited range of procedural issues;

c) the institution of written administrative proceedings or a separate procedural issue should be significantly expanded, it does not harm the quality and appropriateness of justice, the parties to the trial and is acceptable for organizing the work of the judiciary, court staff of Ukraine during martial law and emergency, and beyond its action.

KEYWORDS: judicial process; justice; administrative proceedings; distance form of justice.